

Bardziej podzieleni niż kiedykolwiek. O murach granicznych w XXI wieku (wstęp do numeru drugiego)

Wojciech Opiola¹

[Link do artykułu:](http://www.pogranicze.uni.opole.pl/biblioteka/docs/tom6/opiola_t6n2.pdf)

http://www.pogranicze.uni.opole.pl/biblioteka/docs/tom6/opiola_t6n2.pdf

Standard cytowania (APA):

Opiola, W. (2018). Bardziej podzieleni niż kiedykolwiek. O murach granicznych w XXI wieku (wstęp do numeru drugiego). *Pogranicze. Polish Borderlands Studies*, t. 6, nr 2, s. 79-82.

Stawianie fizycznych barier na granicach państw jest praktyką tak starą jak historia zorganizowanej terytorialnie władzy politycznej. Zaznaczona w przestrzeni granica jest oznaką terytorialności państwa (Newman i Paasi 1998; 2013); zatem całkowite zlikwidowanie granic między państwami, o czym marzy wielu entuzjastów globalizacji i międzynarodowych inicjatyw integracyjnych jest niemożliwe, dopóki żyjemy w epoce państw narodowych, których terytorialność jest jednym z podstawowych wyznaczników suwerenności. Co prawda, co jakiś czas mamy do czynienia z liberalizacją polityki zarządzania granicami – jest to ściśle związane z korzyściami jakie niesie wolny handel międzynarodowy – ale także co jakiś czas mamy do czynienia z „Wydarzeniem”, które zmusza polityków do zastąpienia polityki liberalizacji polityką sekurytyzacji granic. Jedną z radykalniejszych form tego typu polityki jest budowa szczelnych, fizycznych barier na granicach państwowych, szczególnie pomiędzy państwami, które dzieli duża różnica w bogactwie, reżimie politycznym, dominującej ideologii politycznej czy religii (Rosière i Jones 2012). To paradoks neoliberalizmu, iż granice, których otwarcie jest najbardziej pożądane z punktu widzenia międzynarodowych przepływów kapitału, siły roboczej i technologii, jednocześnie powinny być najsurowiej strzeżone przed zagrożeniami międzynarodowego terroryzmu, masowej nielegalnej migracji, przemytu narkotyków i broni, itp. (por. Amilhat-Szary 2007).

¹ Dr Wojciech Opiola – adiunkt w Katedrze Studiów Regionalnych Instytutu Politologii Uniwersytetu Opolskiego. Sekretarz redakcji czasopisma *Pogranicze. Polish Borderlands Studies*; e-mail: wopiola@uni.opole.pl.

Podobnie więc jak podczas zimnej wojny, gdy wznoszono mur berliński (Trzcielińska-Polus 2018), jak po wojnie w byłej Jugosławii, gdy zwracano uwagę na wzrost nacjonalizmów i rewitalizację etnoregionalizmów (Newman i Paasi 2013), jak u szczytu potęgi kolumbijskich karteli narkotykowych, gdy rozpoczęto budowę muru na granicy amerykańsko-meksykańskiej, jak po zamachach z 11 września 2001 roku, tak i teraz, w związku z kryzysem migracyjnym w basenie Morza Śródziemnego i na jego obrzeżach, wznowiono grodzenie terytoriów państwowych. Szczelne granice w postaci metalowych płotów powstają nawet na granicach wewnętrznych UE, utrudniając poruszanie się także jej obywatelom, stając się też „symbolami utraty władzy i suwerenności Wspólnoty, objawami słabości i lęku” (Callahan 2018: 8). Uszczelnianie granic, mające na celu odgrodzenie się od budzącego lęk „obcego”, jednocześnie tę obcość konstytuuje i wzmacnia: w świadomości mieszkańców, deklaracjach i działaniach polityków, dyskursie publicznym (Van Houtum i Van Naerssen 2002).

Tematyka murów granicznych nie jest więc nowa w naukach społecznych. Być może z perspektywy Europy ostatnich dwóch dekad tematyka ta wydaje się nieaktualna. Praktyka działań na granicach amerykańsko-meksykańskiej, izraelsko-palestyńskiej czy indyjsko-bangladeskiej pokazuje jednak tendencję przeciwną: bariery graniczne nie tylko nie znikają, ale w skali globalnej ich łączna długość gwałtownie wzrasta, od zaledwie kilku tego typu konstrukcji w latach 40. XX wieku, po 48 w 2010 roku (Vallet i David 2012). Okresem największego przyrostu granicznych zasieków nie był wcale okres zimnej wojny, ale XXI wiek. Wielu badaczy jest skłonnych przyznać zamachom z 11 września 2011 roku kluczowe znaczenie w zmianie podejścia do zarządzania granicami (Correa 2013; Newman 2015; Vallet i David 2012).

Podobne refleksje, wyrażone podczas konferencji naukowej *Granice w XXI wieku. Renesans murów i podziałów* (Warszawa, 08.11.2017) stały się przyczynkiem do zaproponowania wydania tematycznego czasopisma *Pogranicze. Borderlands Studies*, poświęconego tej tematyce. Odzew ze strony środowiska naukowego był na tyle duży, że zdecydowaliśmy o podzieleniu tematyki na dwa numery. Pierwszy, który ukazał się wiosną tego roku, koncentrował się na procesach graniczenia oraz funkcjonowania barier granicznych w przestrzeni europejskiej (Trojanowska-Strzęboszewska 2018). Drugi numer poświęcony jest natomiast samemu procesowi uszczelniania granicy. Na wydanie składa się pięć artykułów: dwa o charakterze teoretyczno-przeglądowym, oraz trzy będące studiami przypadku funkcjonowania konkretnych murów i płotów granicznych. Pierwszy artykuł: *Strategie kontroli granicznych – uwarunkowania zmian oraz ich wpływ na naturę współczesnych granic*, autorstwa Moniki Trojanowskiej-Strzęboszewskiej poświęcony jest

analizie procesów, jakie wpływają na zmianę strategii kontroli granicznych, które w konsekwencji prowadzą do deterytorializacji kontroli granicznej. Choć autorka skupia się na uwarunkowaniach europejskich, warto zauważyć, że tego typu rozwiązania występują również w innych regionach świata, np. granicy meksykańsko-amerykańskiej, gdzie system kontroli granicznej rozszerza się na całe terytorium Meksyku, aż do granicy meksykańsko-gwatemalskiej (Miller i Nevins 2017; Walker 2018).

Kolejny artykuł: *The walls in the global village*, którego autorami są Bartosz Jankowski i Radosław Zenderowski, jest analizą procesów powstawania konstrukcji granicznych od 1945 roku. Autorzy, nie ograniczając się do jednopłaszczyznowej analizy, próbują prześledzić proces podejmowania decyzji: kto, gdzie i z jakich powodów buduje mury graniczne. Wyniki tej analizy mogą się wydawać zaskakujące: mimo iż budowanie umocnień na granicach jest procesem o wymiarze globalnym, regionem, w którym w ostatnich latach powstaje najwięcej tego typu konstrukcji jest Europa, co wydaje się być sprzeczne z ideą integracji europejskiej, założeniami strefy Schengen i szerzej, wartościami, które są (być może już nie) fundamentem idei zjednoczonego kontynentu.

Kolejne trzy artykuły to analiza następujących przypadków: muru granicznego budowanego przez Turcję na granicy turecko-syryjskiej (Barbora Olejárová: *The Great Wall of Turkey: From „The Open-Door Policy” to Building Fortress?*), Ceuty, widzianej jako mikrolaboratorium „Twierdzy Europa” (Tomasz Ferenc: *Ceuta – afrykańskie wrota do Europy*) i bermu: muru dzielącego dawną Saharę Hiszpańską (Marta Kluszczyńska: *Mur wstydu i bezpieczeństwa – cztery dekady muru dzielącego Saharę Zachodnią*). Autorzy tych trzech artykułów proponują trzy różne podejścia badawcze: bariera graniczna analizowana jest więc z perspektywy polityki sekurytyzacji granicy jednego państwa względem drugiego (Olejárová), „efektu granicy” a więc korzyści i utrudnień, jakie płyną dla lokalnej społeczności ze względu na restrykcyjną politykę graniczną (Ferenc) oraz przez pryzmat wpływu bariery granicznej na kondycję państw, które dzieli, w aspekcie zarówno ekonomicznym, politycznym i ekologicznym, ale także społecznym i symbolicznym (Kluszczyńska).

Zapraszamy do krytycznej lektury!

Literatura:

Amilhat Szary, A.-L. (2007). Are Borders More Easily Crossed Today? The Paradox of Contemporary Trans-Border Mobility in the Andes. *Geopolitics*, 12:1, s. 1-18, DOI: 10.1080/14650040601031065.

- Callahan, W.A. (2018). The politics of walls: Barriers, flows, and the sublime. *Review of International Studies*, 44:3, s. 456-481.
- Correa, J. G. (2013). "After 9/11 everything changed": Re-formations of state violence in everyday life on the US–Mexico border. *Cultural dynamics*, 25(1), s. 99-119.
- Miller, T., Nevins, J. (2017). Beyond Trump's Big, Beautiful Wall: Trump's plan to wall off the entire US-Mexico border is just one of a growing list of actions that extend US border patrol efforts far past the international boundary itself. *NACLA Report on the Americas*, 49(2), s. 145-151.
- Newman, D. (2015). Revisiting good fences and neighbours in a postmodern world after twenty years: theoretical reflections on the state of contemporary border studies. *Nordia Geographical Publications*, 44(4), s. 13-19.
- Newman, D., Paasi, A. (1998). Fences and neighbours in the postmodern world: boundary narratives in political geography. *Progress in Human Geography*, vol. 22, no. 2, s. 186-207.
- Newman, D., Paasi, A. (2013). Odgradzanie i sąsiedztwo w postmodernistycznym świecie. Narracje granic w geografii politycznej. *Pogranicze. Polish Borderlands Studies*, nr 1, s. 12-34.
- Rosière, S., & Jones, R. (2012). Teichopolitics: Re-considering globalisation through the role of walls and fences. *Geopolitics*, 17(1), s. 217-234.
- Trojanowska-Strzęboszewska, M. (2018). Od redakcji. *Pogranicze. Polish Borderlands Studies*, t. 6, nr 1, s. 7-10.
- Trzecielińska-Polus, A. (2018). Mur berliński jako granica i linia frontu w czasach zimnej wojny. *Pogranicze. Polish Borderlands Studies*, t. 6, nr 1, s. 11-30.
- Vallet, É., & David, C. P. (2012). Introduction: The (re) building of the wall in international relations. *Journal of Borderlands Studies*, 27(2), s. 111-119.
- Van Houtum, H., Van Naerssen, T. (2002). Bordering, ordering and othering. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 93(2), s. 125-136.
- Walker, M. (2018). The other US Border? Techno-cultural-rationalities and fortification in Southern Mexico. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 0308518X18763816.